

Hans Ebbing

KOMMENTAR TIL EN SOSIALDEMOKRATISK DANNELSEREISE I EUROPA

Den store reisen

Sosialdemokratiets krise i Europa er et sammensatt fenomen. Dette gjen-speiles i Halvor Finess Tretvolls omfattende reportasje *Sosialdemokrati i en skjebnetid*.¹ Men det er tendenser som er tilstrekkelig felles til at vi kan snakke om ei felles krise. Tendensene er tydelig fra begynnelsen av 1990-tallet etter Sovjetunionens sammenbrudd. Men etter finanskrisa i 2008 er krisa blitt så åpenbar at det er dekkende å snakke om felles «skjebnetid». I sum blir krisa tydelig med en vesentlig tilbakegang for sosialdemokratiene ved valgene, framgang for såkalte populistiske partier på høyresiden som også spiser velgere fra borgerlig-liberale partier i midten.² Og det er dette som har motivert forfatteren for sin reiseskildring gjennom sosialdemokratiene i EU-landene Tyskland, Spania, Sverige, Italia, Frankrike, Storbritannia med EØS-landet, det han kaller «annerledeslandet Norge», som start og avslutning.³ Denne artikkelen begrenser seg til å kommentere et gjennomgripende forhold som ikke blir tillagt vekt hos Finess Tretvoll: EU som konstituerende ramme for sosialdemokratisk politikk.

Utgangspunktet

Finess Tretvoll har bakgrunn som politisk journalist i NRK før han gikk til Arbeiderpartiets tankesmie i 2017 som redaktør av Agenda Magasin og forlaget Res Publica. Han «har ingen spesiell omsorg for Arbeiderpartiet», men innrømmer at «de lyse utsiktene» for at AP igjen kunne komme til regjeringsmakt ved valget i 2017, var årsak til at han skiftet beite fra NRK til Agenda. Valget 11. september 2017 var «et valg Arbeiderpartiet ikke kunne tape, men tapte likevel» (s. 13,11).

Dette har en dobbelt betydning: a) at meningsmålingene lenge var positive for fornyet regjeringsmakt for AP, og b) at partiet ikke hadde *råd* til å tape dette valget. Et nytt nederlag for Høyre og FrP ville utsette partiet for nye påkjenninger, dels av ukjent type, skulle det vise seg, gjennom Metoo-revolusjonen, som forfatteren kaller det (s. 383). Vi kan konstatere at denne «revolusjonens» virkninger åpnet opp for nye, interne muligheter i maktkampen mot det sosialdemokratiske patriarkatet og dermed for nye politiske karrierer, samtidig som andres ble lagt i grus. Hvilke konsekvenser dette vil ha for AP på sikt, gjenstår å se. Journalistens interesse for en sosialdemokratisk skjebnetid kan ikke være politisk nøytral om den skal være

troverdige. Til det er krisa alt for viktig for det store flertall av EU-/EØS-området ca 510 millioner borgere.⁴

Forfatterens metode er journalistisk spørrende og refererende. Intervjuobjektene, «kildene», er oftest sentrale partifunksjonærer eller parlamentarikere, eller politisk engasjerte, uavhengige samfunnsvitere av ulike slag, sosiologer, statsvitere, økonomer, utenfor den sentrale partikjernen, gjerne tilknyttet en eller annen tenketank. De deler en bekymring for sosialdemokratiets framtid. Empirien om de strategiske overlegningene i samband med valgmobiliseringene formidles i hovedsak av intervjuobjektene og av forfatterens egne observasjoner som politisk journalist. Forfatteren har lite kontakt med partiaktivister i partienes grunnplan – i den grad slike er å oppdrive.⁵

Isolasjonen

Innimellom fornemmer han likevel stemninger og følelser hos velgere som kjenner sosial og eksistensiell uro. Etter at han «hadde snakket med alle forskerne og forståegpåerne» om det italienske sosialdemokratiets, Partito Democratico, PD, dystre utsikter etter valgresultatet våren 2018, kommer han på en kafé «den siste kvelden i Roma «i snakk med to kvinner som uttrykker uro, ensomhet og isolasjon» (s.253). Også disse tilfeldige «kildene» er akademikere, den ene økonom, og er representative for de sosiale grupper som en akademisk-politisk journalist fra Norge naturlig kommer i snakk med når han først er i Roma: Det var den våren da Renzi og hans EU-vennlige regjeringsparti PD, fanget av «markedstenkning» måtte gi tapt for en «koalisjon av populistiske og EU-skeptikere» Femstjernersbevegelsen (Movimento 5 Stelle) og Lega Nord. PD «hadde mistet kontakten med vanlige folk og evnen til å forstå hva som rørte seg i samfunnet». Med andre ord: Det italienske sosialdemokratiet mangler sine *organisk intellektuelle* slik Antonio Gramsci definerer deres rolle i klassenes politiske og kulturelle organisering og kamper om hegemoni.

I Italia har Finess Tretvoll også en samtale med lederen av tenketanken *Alternativa Europea*, Olimpia Troili. Hun kritiserer Renzi for å marginalisere grupper, særlig venstresiden, i partiet, som med sine alternativer kunne åpnet partiet mot de sosiale lag og klasser som partiet hadde isolert seg fra, slik også fagforeningsleder Gianna Fracassi fra CGIL uttrykte det. I Italia har koalisjonen av «populister og EU-skeptikere» seinere konsolidert seg til høyrefraksjonens fordel under ledelse av Matteo Salvini fra Lega Nord med Partito Democratico som avmektig tilskuer. «Renzi betraktet fagforeningene som gammelmodige, utdaterte og irrelevante i den visjonen han hadde om et modernisert parti som skulle skape et framoverlent og innovativt Italia», som Gianna Fracassi sa det til intervjueren. Partiet kom aldri «i kontakt med forstedene og landsbyene», for der «å møte vanlige italienere på deres

premisser» (s.243, 245). Det gjorde heller ikke den norske journalisten på sin politiske dannelsesreise i Europa.

Elefanten i rommet

Med dette som begrensning gir boka et troverdig, sammensatt bilde av sosialdemokratiens situasjon innenfor EU (og dels i EØS-Norge) slik dette viser seg «på overflaten», det vil si gjennom valgene, kommentert av kommentariatet. Det som observeres, er de sosialdemokratiske partiene som valgkamporganisasjoner, konkurransen i det politiske «markedet», kampen om de riktige «verdier». Det dreier seg ikke om de interessemotsetninger som er innbakt i de institusjonelle og klassemessige rammevilkårene for den parlamentariske politikken. Enhver politisk opplyst journalist bør vite at EU med alle sine institusjoner, særlig EU-kommisjonen og Den europeiske sentralbank (ECB), sammen med Det internasjonale pengefondet (IMF), Troikaen, setter rammebetingelser for politikken i de enkelte EU-land, ikke bare euro-landene, men mest der. Men dette overgripende *maktforholdet* blir verken identifisert eller definert av forfatteren. Spørsmålet om for eksempel demokratisk kontroll over Norges strategiske vannkraftressurser og dermed landets industripolitikk, settes i dag ikke av Stortinget, men av EU-kommisjonen gjennom lanseringen av energibyrådet Acer som Norge som medlem av EØS må ta stilling til. Nettopp av den grunn er det viktig for det «moderne», norske sosialdemokratiet at Acer – og andre EU-direktiver – ikke blir gjenstand for åpne, *nasjonal-demokratiske* prosesser i tilknytning til Stortingsvalg, men holdes mest mulig utenfor disse.

Det dreier seg om en statsorganisert, overnasjonal liberalisme under Tysklands ledelse – *ordoliberalisme*. Denne liberalismen nøyer seg ikke med å regulere rammeverket for friest mulige bevegelser i markedene for varer, arbeidskraft, verdipapirer, investeringer og kreditt, men søker å underlegge seg hele nasjonaløkonomier for nettopp å kunne avskaffe dem *som* nasjonaløkonomier med egen valuta og egen, sjøldefinert budsjettpolitikk. Dette har ringvirkninger utenfor EU. «Det som uroer meg her, er at betydningen av EØS-avtalen, av å ha *ordnede forhold* til Europa, ikke alltid anerkjennes», sier Jonas Gahr Støre i det avsluttende intervjuet (s.400, kursiv her). At EUs direktiver for arbeidsmarkedet har vist seg å bli den største trusselen nettopp mot «den norske modellen», som Arbeiderpartiet ellers skryter av, er et uenevnelig tabu, som «elefanten i rommet», slik Asbjørn Wahls sier det i sin artikkel i dette *Vardøger*.

Synkronisering av kollapser

Det dreier seg altså om *samtidige* sosialdemokratiske kollapser i flere vest-europeiske land, alle innenfor EU, mer eller mindre synkronisert med utviklingen av EUs økonomiske politikk, særlig i Euro-landene, men ikke bare

der, med trusselen om rettslige og økonomiske sanksjoner initiert av Tyskland, hengende over seg. Det fikk Hellas merke tydeligere enn noen andre. Det greske sosialdemokratiet, Pasok, gikk fra 44 prosent av stemmene ved valget i 2009, da det overtok regjeringmakten fra det konservative, liberalistiske Nytt Demokrati, til 4,7 prosent i 2015.

Nå er ikke situasjonen i Hellas gjenstand for Finess Tretvolls reportasje. Men han stiller seg med rette kritisk til den gjengse fortellingen, også i Agenda, om at sammenbruddet av Pasok kan isoleres til at Pasok ble regjeringsparti i 2009 og fikk til oppgave å håndtere virkningene av finanskrise, og at det følgelig «ikke hadde noe med oss å gjøre» (s.12). Saken er at Pasok ikke hadde noen sosialdemokratisk motstrategi til EUs retningslinjer for krisepolitikken i Hellas da de vant valget i 2009 og kom i regjeringsposisjon. Følgelig var Pasok ikke noe *reelt* alternativ til Nytt Demokrati. Da det «venstrepopulistiske» Syriza overtok som regjeringsparti i 2015, fikk grekerne smake pisen fra EU. EUs anti-sosialdemokratiske hardkjør hadde brei støtte fra samtlige sosialdemokratiske partier i EU, og ganske særlig fra det tyske SPD.

Dette fraværet av sosialdemokratisk solidaritet gjennom underordningen under EU-institusjonene (og dermed under Tysklands politiske og økonomiske dominans), forblir en hvit flekk hos Finess Tretvoll. Han erkjenner rett nok at «sosialdemokratiets krise stikker dypere enn mange, kanskje særlig i Norge, har villet erkjenne» (s.13), men knytter det ikke til utviklingen av EU som et dynamisk *maktforhold*. Elefanten i rommet beveger seg fritt gjennom de 444 sidene.

I *Vardøger 36* (2016) minner Dag Seierstad oss om at sosialdemokratiene i perioden 1996 -2002 hadde flertall i EU-rådet, et betydelig innslag i EU-kommisjonen og flertall i EU-parlamentet. I denne europeiske «storhetsperioden» for sosialdemokratiet «er det ikke mulig å se den minste antydning til at sosialdemokratiet styrte, eller tok sikte på å styre». ⁶ Det var tvert om perioden da markedsliberalismen ble definitivt sanksjonert gjennom Amsterdam-traktaten (1997), Lisboastrategien (2000, den s.k. konkurransestrategien) og Nice-traktaten (2000).

Labours europeiske forvirring

I England kommer dette til uttrykk på en forvridd måte: I Labour under ledelse av Jeremy Corbyn er partiets framgang de seinere år forbundet med en venstredreining og en aktivisme på grunnplanet som på en rekke punkter er i strid med den generelle, markedsliberalistiske tendensen i EU, slik Hilary Wainwright peker på i sin artikkel i dette *Vardøger*. Den avviker tydelig fra et innsovnet «partiliv» i de sosialdemokratiske partiene ellers. Labour krever renasjonalisering av jernbanen, fornyelse av velferdsstatens universalistiske prinsipper, motstand mot privatisering og konkurranseutsetting, kort sagt

generell styrking av offentlig sektor. Denne framgangen trues nå av partiets schizofrene forhold til EU og dermed til Brexit.⁷

Schizofrenien har sitt grunnlag i at Labour under hele Brexit-prosessen er presset fra to kanter – europeisk ordoliberalisme med et nødvendig minimum av innslag av arbeidstakerrettigheter på den ene side, og på den andre side frykten for en mer «anarkistisk» liberalisme av britisk merke dersom, eller når, de konservative Brexit-liberalistene kommer til makten etter at Brexit er realisert. At store fagforeninger foretrekker det minste av to onder, er forståelig. Dessuten står illusjonen om «et mer sosialt Europa» fortsatt sterkt, hvis vi skal tro tidligere generalsekretær for Trade Union Congress, TUC, Lord (!) John Monks (s.339). Men standpunktet mangler ethvert strategisk perspektiv på muligheten av å mobilisere britiske lønnsarbeidere for nasjonale løsninger *først*, noe som alltid har vært utgangspunktet for sosialdemokratiets seire i tidligere tider.

Labours situasjon er spesiell også på bakgrunn av den massive beskyldningen om antisemittisme som fyrer opp under interne splittelser. Beskyldningene er i stor grad regissert med nettopp dette formål for øye. Den formidles gjennom kommersielle massemedier som går i allianse med den liberalistiske høyresiden i Labour. Venstre-Labour må for all del ikke bli et regjeringsparti! Beskyldningene har fått sin egen «sannhet» i kraft av sine massive formidlinger, helt uavhengig av om de er sanne eller falske. Følgelig er de hevet over enhver mulighet for å bli tilbakevist med tilstrekkelig politisk tyngde. Finess Tretvoll lar først den adelige Roger Liddle, baron av Carlisle og medlem av Labour, en av Tony Blairs fortrolige, få utfolde seg om disse antisemittiske tendensene uten et eneste kritisk motspørsmål (s. 354), før han slipper internasjonal leder for TUC, Owen Tudor, til. Han tilhører etter Finess Tretvolls vurdering en tendens til venstre for Corbyn. For Tudor er det «en gåte hvordan Labour kunne bli anklaget for noe så forferdelig» (s.361). Finess Tretvoll selv har ingen mening.

Et sosialdemokrati for framtiden: Om å «ta kontroll over transformasjonene»

I bokas sluttkapittel «En vei ut av skjebnetiden?» – etter en samtale med Jonas Gahr Støre om det norske sosialdemokratiets vanskelige situasjon og fortredeligheter i lys av #Me-Too-revolusjonen – kjenner forfatteren seg kallet til programmatisk høyttenkning og lanserer slagord som «økonomi – alternativ til kutt- og sparepolitikken», «arbeidsliv – gode og trygge jobber for alle», «teknologi – for menneskene, ikke kapitalen», «kompetanse – stor-satsing på livslang læring», «migrasjon - reform basert på grunnverdiene», «klima – rettferdighet i det grønne skiftet», «velferd – mer frihet gjennom fellesskapet» og endelig, der kom elefanten: «EU – et sterkere sosialt Europa». Med andre ord: EU som sosialdemokratisk virkemiddel!

Dessverre er vår nye politiker taus om *hvordan* – med hvilke sosiale krefter og mobiliseringer – disse parolene for «kontroll med transformasjonene» skal gjennomføres. Til punktet om EU får vi vite at «Europas sosialdemokratiske partier må tre ut av de nasjonale kontekstene ...». Men det er jo nettopp det de har gjort, slik Finess Tretvolls reportasjer viser, og slik mistet grunnleggende kontakt med sine velgere og fagforeninger. For det er vel bare en slik forankring på hjemmebane som kan gjøre en ekte internasjonalisme mulig og troverdig? Dermed er dannelsesreisen fullført – inntil videre.⁸

Bergen juli 2019

(Denne artikkelen er ikke fagfellevurdert)

NOTER

- 1) Halvor Finess Tretvoll, *Sosialdemokrati i en skjebnetid*, Res Publica, Oslo 2019.
- 2) For nærmere valgstatistisk belegg for dette, se tabell i Ingo Schmidts artikkel i dette *Vardøger*.
- 3) Partiene til venstre for sosialdemokratiene har i perioden 2008-2019 hatt en liten, men ustabil vekst, slik valget i Spania april 2019 er et eksempel på.
- 4) Begrepet *skjebnetid* er i samklang med Göran Therborns begrep om «twilight» («skumringstid») i *Twilight of Swedish Social Democracy*. Se denne artikkelen i norsk oversettelse i dette *Vardøger*. Finess Tretvoll har ingen referanser til Therborn. Der Therborn legger stor vekt på det liberalistiske gjennomslaget i det svenske sosialdemokratiets økonomiske tenkning, forblir denne *ideologiske komponenten*, som er i samsvar med EUs økonomiske filosofi og strategi, unevnt hos Finess Tretvoll.
- 5) Det er påfallende at Finess Tretvolls kontakt med aktivister i Momentum-bevegelsen, som er viktige støttespillere for Jeremy Corbyn som leder av Labour, først skjer ved at representanter for denne på eget initiativ tar kontakt via mail og samtaler over pc-skjermen med den oppsøkende journalisten hjemme i Oslo etter valgfarten til London er fullført (s. 369 ff).
- 6) Dag Seierstad «Sosialdemokrater i Brussel – hva hjelper det?», *Vardøger* 36 (2016), s. 138.
- 7) Hvordan Labours radikale, «ekte» sosialdemokratiske politikk en gang i framtida skal kunne realiseres under EU-kommisjonens og EU-domstolens overopp-syn, får vi vite mindre om.
- 8) Etter at manuskriptet til denne kommentaren var ferdig, vedtok Fellesforbundet enstemmig på sitt landsmøte 18. oktober 2019 at LO bør trekke sin økonomiske støtte til tankesmien Agenda. Strategien bak Agenda – «å smi en allianse med Venstre og Krf» ble omtalt som et ”politisk blindspor». Agenda framstår som arbeiderklassens anorganiske intellektuelle.